

A PETITION OF RIGHT ELFOGADÁSA ÉS A BÉKEIDŐ UTOLSÓ PARLAMENTJE (1628-1629)

RIGÓ BALÁZS

Az MTA-ELTE Jogtörténeti
Kutatócsoport (ELKH) blogja

A SZERZŐ:

DR. RIGÓ BALÁZS

EGYETEMI ADJUNKTUS

ELTE ÁJK RÓMAI JOGI ÉS
ÖSSZEHASONLÍTÓ JOGTÖRTÉNETI
TANSZÉK

RIGO.BALAZS@AJK.ELTE.HU

2023. augusztus 7.

A harmincéves háború angol kudarcai csak felerősítették azokat

a jogi kérdéseket, amelyeknek rendezetlensége I. Károly (1625-1649) pénztelenségét okozták. A kiváltó ok a király és a parlament közötti kölcsönös bizalmatlanságon túl leginkább abban rejlett, hogy utóbbi nem volt hajlandó biztosítani azokat az anyagi forrásokat, amelyekre az uralkodó szokásjog alapján számíthatott. A továbbiakban Andrew Thrush nyomán vesszük sorra I. Károly polgárháború előtti utolsó parlamentjét, amely két ülészakon át ülésezett (1628-1629).¹

1626-ra a háborús kudarok határozott lépésre készítették Károlyt, ezért a korábbi sikertelen parlamentek miatt úgy döntött, hogy annak összehívá-

sa helyett kényszerkölcsönöket vet ki. Sőt, egy kiáltványa szerint a későbbi összehívást attól tette függővé, hogy a kölcsönöket milyen lelkesedéssel és gyorsasággal fogják megfizetni az alattvalók. Pénzügyi szempontból az 1626-27-es kényszerkölcsön jelentős siker volt, ugyanakkor megsértette azt az alkotmányos elvet, miszerint az adókivetéshez az alattvalók hozzájárulása szükséges, amelyet parlamenti felhatalmazás útján adnak meg az uralkodónak. Számos megyében a nemesség vezető tagjai, köztük néhány tapasztalt parlamenti képviselővel, egyszerűen megtagadták a kölcsön nyújtását vagy a kölcsön beszédésében való közreműködést, ami miatt többeket bebörtönöztek. Közülük ötven 1627 novemberében az elfogatóparancs kiadása és fogvatartás jogosságának megvizsgálása iránt keresetet nyújtottak be az eljáró bírósághoz, azaz kérték a habeas corpus writ kezűkhöz adását. A bírág azonban nem voltak hajlandók ítéletet hozni, hanem helyette fogvatartották őket, miután a Magán Tanács tájékoztatta őket arról, hogy letartóztatásukat a király parancsára rendelték el.

Mindeközben Anglia a franciákkal is háború szélére sodródott.

Károly ezért 1627-28 telén megvitatta lehetőségeit a Magán Tanáccsal, és vonakodva, de beleegyezett a parlament összehívásába. Buckingham felelősségre vonásától már nem kellett tartania, mert a herceg kibékült legnagyobb politikai ellenfelével. A kényszerkölcsön kivetése, az ellenzők tárgyalás nélküli bebörtönzése, a hadiállapot széles körű alkalmazása és a

csapatok magánházakba való kötelező beszállásolásának gyakorlata azonban kiváltotta az Alsóház haragját. Károly jóakaratainak kifejezéseként és a várható kritikák egy részének eloszlátása reményében elrendelte a kényszerkölcsönhöz való hozzájárulás megtagadása miatt bebörtönzöttek szabadon bocsátását.

Az elmúlt évek katonai kudarcai és önkényes kormányzása ellenére az 1628-as parlament meglepően ígéretesen indult, az Alsóház gyorsan elvi egyetértésre jutott a támogatás megszavazásában. Bár világossá tették, hogy ez a pénz attól függ, hogy a király beleegyezik-e az alattvalók jogainak és szabadságainak megerősítésébe, Károly jelezte, hogy hajlandó rá. Ennek formája azonban már nehézségekbe ütközött. A király pusztán szóbeli ígéretét ugyanis aligha lehetett kötelező erejűnek tekinteni, Károly maga sem gondolta annak. Míg törvényalkotás esetén az újat miért tartotta volna jobban be, mint a korábbiakat? Károly a maga részéről óvakodott attól, hogy az alattvalói szabadságjogok tartalmát pontosan meg-
szövegezzék, főleg, ha azokat kiterjesztenék. Végül az Alsóház úgy döntött, hogy az alattvalók jogait egy petíció útján erősíti meg. Ennek az eszköznek a törvényjavaslattal szemben az volt az előnye, hogy nem kellett részletesen meghatározni az alattvalók jogait és szabadságait, hanem alapvető szinten elég volt elismerni a fennálló jogot, míg a királynak bevett formában jeleznie kellett a hozzájárulását.

Bár a Lordok Háza számos tagja be akart illeszteni egy olyan kikötést, amely megőrizte volna a király jogát, hogy vészhelyzetben felfüggeszthessen bármely, általa nem megfelelőnek ítélt törvényt, az Alsóház ennek figyelmen kívül hagyásával benyújtotta Károlynak a Jogok Kérvényét. Károly miután ígéretet tett arra, hogy gondoskodik arról, hogy a jog a királyság törvényei és szokásai szerint érvényesüljön, kijelentette, hogy meg fogja őrizni alattvalói jogait és szabadságait, ahogyan lelkiismerete szerint köteles megvédeni saját királyi előjogát is. Ezzel Károly az Alsóház szemében arra törekedett, hogy saját előjogát egyenrangúvá tegye az alattvalók jogaival és szabadságaival. Az Alsóházban sokan Buckinghamet hibáztatták azért, hogy Károly nem adott megfelelő választ a petícióra. Károly végül a Tanácsban folytatott vita után úgy döntött, hogy enged, és már úgy válaszolt a petícióra, hogy az törvényerőre emelkedett. A parlament ezután a pénzügyi segélyt is fennakadás nélkül megszavazta.

Károly azt remélte, hogy az Alsóház törvényben erősíti meg az addig szokásjogi alapon beszédett behozatali vámkokat (tunnage és poundage), amiket hagyományosan az uralkodása első évében és annak egész tartamára adták meg a királynak, de az 1625-ös parlament ezt feltűnően elmulasztotta megtenni. Az Alsóház ugyanis azon fáradozott, hogy olyan törvényjavaslatot dolgozzon ki, amely végleg biztosítja a kivetések törvénytelen né vételét, ezért azt csak egy évre szavazta meg, mire a

Lordok Háza feldühödve a precedenstől való eltérés miatt, elvetette a törvényjavaslatot, így Károly azt saját hatáskörben szedte be. Bár az Alsóházban sokan egyetértettek azzal, hogy a behozatali vámkok jogi státuszát meg kell oldani, úgy vélték, hogy erre már nincs elég idő.

A Ház úgy határozott, hogy a Parlament újbóli összehívásáig elhalasztja az ügyet. Addig is arra kérték Károlyt, hogy tartózkodjon e vámkok kivetésétől, hiszen, ahogy az a Jogok Kérvényében is szerepelt, a parlament által meg nem engedett terhek kivetése sérti a királyság alapvető szabadságjogait, és ellentétes a petícióra adott királyi válasszal. Károlynak azt is meg kellett ígérnie, ne vegye rossz néven, ha alattvalói a kért törvényes felhatalmazás nélkül megtagadják az ilyen terhek megfizetését. Károly megdöbben, mivel behozatali vám a korona egyik legfontosabb tartaléka volt, és az Alsóház szerint nyilvánvalóan a kereskedőket akarta a fizetés elmulasztására buzdítani, ezért június végén berekesztette az ülést.

Amikor a parlament 1629 januárjában újra összeült, úgy tűnt, hogy Buckingham időközbeni meggyilkolásával jobb kapcsolatra van kilátás, mivel az Alsóház szemében a herceg volt az ország bajainak okozója. Tévedtek. Károly nem függesztette fel a behozatali vámkok beszédését, az Alsóház pedig elővette azoknak a kereskedőknek az ügyét, akik a Jogok Kérvényére hivatkozva nem fizették meg a kivetett vámkokat. Előbb a Kincstár Bírósa megtagadta a nem

fizetés miatt lefoglalt áruk kiadását, majd az Alsóház felhaborodása után miszerint semmissé akarta tenni a Kérvényt, kifejtette, hogy nem a behozatali vámkok jogi státuszával foglalkoztak, hanem csupán annak a jogi eljárásnak az érvényességével, amellyel a kereskedők vissza akarták szerezni a vagyonukat.

Erre válaszul az Alsóház azt állította, hogy az áruk lefoglalásáért felelős vámosok saját hatáskörben, saját hasznukra cselekedtek. Ha Károly hajlandó lett volna elfogadni ezt a fikciót, akkor ez talán megnyitotta volna az utat a behozatali vámkok törvénybe foglalása előtt, és lehetővé tette volna az Alsóház számára, hogy a beszedést visszamenőlegesen törvényesítse. Károly azonban nem volt hajlandó feláldozni tisztviselőit, és kijelentette, hogy azok az ő kifejezett parancsára cselekedtek. Az Alsóházat annyira felfigyeltette ez a válasz, hogy másnap nem volt hajlandó ülésezni, majd a következő nap a király megtorlásul öt napra elnapolta az ülést. Mire a parlament újra összeült, Károly megtudta, hogy a színpalak mögötti tárgyalások ellenére több vezető képviselő továbbra is eltökélten kitartott a tisztviselők és a király támadása mellett. Ezért utasította az Alsóház elnökét, John Finch-et (speaker), hogy rendeljen el újabb elnapolást. Többen azonban nem voltak hajlandók távozni, amíg fel nem olvastak egy nyilatkozatot, amelyben elítélték a vallási újításokat, valamint a behozatali vámkok további kivetését. Amikor az elnök az ülésterem elhagyásával megpróbálta megakadályozni e nyilatkozat

felolvasását, hiszen nélküle törvényesen ülés nem tartható, erővel lefoglalták a székében. Miközben felolvasták a nyilatkozatot, a király küldötte a bezárt ajtón dörömbölt. Az Alsóház csak azután szavazott az elnapolásról, hogy a jelenlévő képviselők befejezték a nyilatkozatban szereplő ún. három határozatról szóló szavazást.

E példátlan jelenetek után a király kötelességszegő és lázító magatartásáért az Alsóházat elítélte. Ezzel világossá vált, hogy nincs többé kilátás a behozatali vámkok törvényes engedélyezésére. Márciusban Károly nemcsak feloszlatta a parlamentet, hanem 1640-ig, a skótoktól elszenvedett katonai vereségig össze sem hívta, ezzel megkezdődött az ún. személyes uralom vagy másként a zsarnokság tizenegy éve.²

Hivatkozások:

¹ Andrew Thrush – John P. Ferris (szerk.): *The History of Parliament: the House of Commons 1604-1629*, CUP 2010. <https://www.historyofparliamentonline.org/research/surveys/surveys-1604-1629> (2023.07.27)
² <https://www.historyofparliamentonline.org/volume/1604-1629/survey/parliament-1625> (2023.07.27)

Képek elérhetősége:

1. oldal: The Speaker, John Finch, 1st Baron Finch https://en.wikipedia.org/wiki/3rd_Parliament_of_Charles_I# 2023. július 27.